

prova en un vers de Guillem de Cervera, a mj. segle XIII: «són Dieu apeylat» 'són cridats per Déu' en un proverbi on segueix un text llatí que porta a *Deo* (619c). En frases tradicionals, encara vives en les nostres muntanyes, apareix *Déu* amb el valor del datiu llatí *Deo*, usat sense preposició; particularment en l'Alt Pallars es diu no sols *déu grásyes* en entrar en una casa, sinó que l'habitant contesta *déu sígen dades* (o *déu sien dades*) (Àreu i Tor de Vall Ferrera, 1932-33).

Per a una forma *Diu*, pròpia del capcinès i del rossellonès preliterari, veg. *LleuresC*, 315n.

Limitaré la informació sobre fraseologia (ja ben atesa en els diccionaris històrics) a una part d'allò que depèn de la tendència a «gramaticalitzar» —en certa manera fossilitzar l'ús del mot, com a part de dites orientades a santificar l'expressió o a servir-se'n en formes estereotipades— i a datar-ho o apostillar-ho molt concisament; a complementar, sobretot amb exemples romànics no catalans, per mitjà de les notes de Tobler (*Vermischte Beitr. z. frz. Gramm.* III, 124), i Spitzer, *Litbl.* XLII, 83-6, i *ZRPh.* XXXIX, 630-5; en les quals es comenten coses com «*Déus no* ---» 'de cap manera, en absolut' en Guiraut de Bornelh (41.30), o bé fr. *Dieu possible* 'possible en absolut' (sovint 'impossible'), o amb al·lusió a la Mare de Déu (o al concepte sublim de 'mare'), com al. *mutter (seelen) allein* 'sol i desemparat, sol-i-vern', umbrà *nuo matre* 'nuet, nu del tot'. La gent de mar del Maresme usa de *Déu* per reforçar certes frases molt emfàtiques: a Malgrat, parlant de les «senyes» dels pescadors internats mar endins: «*la roca del Vilar tot just en obert* significa que el cim del puig, mirat des de la mar, comença lentament a veure's, o sigui que *apunta tot-just-de-Déu*, segons la manera de dir dels pescadors» (JElías, «La Voz de Malgrat», 1-VIII-1964).

Déu-n'hi-do ens fa avui l'efecte d'una espècie d'expressió votiva (*do* subjuntiu desideratiu de *donar*), desitjant que Déu (o la fortuna...) hi afegeixi a alguna cosa que ja és bona (amb tendència a implicar que ho trobem bo però poc); ja devia estar en curs en els Ss. XIII-XIV, almenys en germen o en formes incipients: com ara «puncela ést <verge ets tu>», que *Déus* be ni do, / a quis que sàpia mal o bo / ---» en un poema anònim d'aqueixa època (Ca. Candi, *MiscHiCat.* I, 174): sembla donar entenent 'diguí hom el que diguí (agradí o no agradí) el fet és que ets verge, i ja n'estic content, però ---'.³

Déu ajut 'Déu hi ajudí', però sovint es gramaticalitza tant que més aviat suposa un cert dubte sobre la possibilitat que una hipòtesi es compleixi: la idea de Déu s'oblitera bastant o del tot, i un expressa un desig que quelcom s'esdevingui però implicant fortament que ho veiem com difícilment esperable o com a ajornat ad calendas graecas. És ja el que veiem en Maragall: «i encara *Déu ajut* que un puga aconseguir-ho» (*Enric d'Osterdingen*, O. C., ed. Perenne I, 578b).

DERIV.: *Deessa*, en variants apareix ja en el S. XIII,

i esdevé normal en la variant moderna des del xv (Ausiàs; JoMartorell, Ag. III, 125; «recorregué / a la metgessa: / com a *deessa* / cert la tenien / les que hi venien», JRoig, *Spill*); abans s'havia usat una forma més adaptada al masculí: *divessa*, *deve(s)sa* o *deuessa*, *VidesR* (veg. el glossari), que degué ser usada també per Llull, car deu ser una errada de lectura per això la grafia *dexesa*, llegida per Jeroni Rosselló segons el gloss. de l'ed. de les seves *Obres Rimades*, (a. 1851); en l'època renaixentista es reprengué la forma *dea* del llatí (*Fiameta*, ed. «gòtica», p. 45, referint-se a Venus). *Deïtat* [Llull]: «entre *deïtat* e Déu no ha diferència», *Blanq.* (NCL. III, 113.24; *Merav.*, O. C. I, § 4; I, pp. 33, 159). *Deïsm*; *deïsta*. *Semidéu* [1840, Lab.]; *semideessa*. *Diva* [escr. Renaix.], ll. *divus*, -va, -vum, variant de *deus*, emprada com a adjectiu.

Diví [Llull, més sovint en la var. *deví*]: «vol Déus que --- sia sagrament de Matrimoni; cor si no-u fos --- la saviea, virtut *devina*, agre-n posada major virtut en los elemens corporalment qui s'ajusten e-s mesclen --- que ---» (*Blanq.*, NCL. III, 165.27; *natura divina*, *Merav.*, O. C. I, § 4); pres del ll. *divinus*, -a, -um id.; la var. llatinitzant i cast., *divino* s'usà en els segles baixos [*Romllo.*, MilàF, 53.13]; d'on substantivat un *divino* gènere de poesia popular-religiosa contenint reflexions sobre la passió i mort de N. S. Jesucrist, del qual tenim exs. en el *Romllo.* de MilàF, designats amb aquest nom, núms. 69-71: era gènere poètic i alhora musical, del qual parlen molt els comentaris de FcPujol i JPuntí a la versió pòstuma del *Romllo.*; recordo haver-ne sentit a parlar molt en els anys 1925-30 al Mtre. Amadeu Vives en diàlegs amb el meu pare, en els quals ell es funda en les O. C., 1180a. A l'Edat Mitjana en lloc de l'adj. *diví* més sovint *divinal* [*Blanq.*, NCL. II, 29.2; Eiximenis, *DComp.*, ed. Bof., 318.2, JoMartorell, Ag. I, 10a]. *Divinitat* [*Homilies*]: «aizela femna --- en persona d'om conog Déu, zo és que vit la umanitat e credeg la *divinitat*» (f° 7v23).

Divinitzar [-isar, Lab. 1839], *divinització*.
Endevinar: antigament *devinar*, del ll. *divināre* 'presagiar el que ha de passar', 'descobrir per conjectura o per inspiració sobrenatural les coses ocultes', derivat del ll. *divinus* que ja en l'antiguitat s'aplicava com a substantiu al qui pretenia anunciar els designis dels déus; a l'Edat Mitjana es digué sobretot *devinar*: «hagueren lur acort e *devinaren* entre si mateys ço que depuys los sdevenç», Desclot (§ 16, NCL. I, 115.20); «Els dixeren: —Per ço que *devinàssets* ço que devia venir — E Nós dixem: —Més val qui-u *devina* que qui-u cerca», Jaume I (*Cròn.*, 238), també BMetge, *Curial*, etc., i crec en Llull, on ho trobem també amb un vocalisme més cultista, *divinar* (*Contempl.*, 240.5).

Més tard, amb aquest valor, es digué *adevinar*: «yo no sé si sap de *adevinar* o sia nigromàntic», JoMartorell (Ag. I, 72); «dix lo metge / ---: / —Si-l mal no sé, / com lo guarré? / —*Adevinau*: / tant hi pensau? / Bé sou mal pràtic / ---» [sic Chabàs; *adivinau* en el ms.], JRoig (*Spill*, 5823); i quedà *endevi-*